

KOREYS TILI VA TARIXI

Hayitova Nigina Murodillo qizi

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti koreys tili filologiyasi talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada koreys tilining shakllanishi, tarixiy rivojlanish bosqichlari hamda yozuv tizimining evolyutsiyasi ilmiy tahlil qilinadi. Koreys tili genealogik jihatdan izolyat til bo'lib, turli davrlarda qo'shni xitoy, mo'g'ul, manjur va yapon tillaridan ta'sir olgan. Xususan, XV asrda yaratilgan Xangul yozuv tizimi milliy madaniyat va identitetni mustahkamlashda muhim o'rin egalladi. Maqolada tilning hozirgi zamondagi o'zgarishlari va uning global miqyosda ommalashuvi ham ko'rib chiqiladi.*

Kalit so'zlar: *Koreys tili, Xangul, til tarixi, izolyat til, Koreya madaniyati.*

KIRISH

Koreys tili Sharqiy Osiyoda eng qadimiy va o'ziga xos tillardan biri sifatida alohida ilmiy va madaniy qiziqishga sazovordir. Bugungi kunda ushbu tilda 80 milliondan ortiq kishi so'zlashadi va u Koreya Respublikasi (Janubiy Koreya) hamda Koreya Xalq Demokratik Respublikasi (Shimoliy Koreya)ning rasmiy tili hisoblanadi. Koreys diasporasi tufayli bu til AQSh, Xitoy, Yaponiya, Rossiya va Markaziy Osiyo davlatlarida ham keng tarqalgan. Tilshunoslik nuqtai nazaridan koreys tili genealogik jihatdan izolyat til deb qaraladi, ya'ni u hech bir til oilasiga qat'iy kiritilmagan. Shu bilan birga, ayrim olimlar uni ural-oltoy tillari yoki yapon tili bilan bog'lashga harakat qilgan bo'lsalar-da, bunday qarashlar hali ham ilmiy bahs-munozaraga sabab bo'lmoqda.

Koreys tilining tarixi o'z ichiga turli davrlarni oladi: qadimgi koreys davri (IV–X asrlar), o'rta koreys davri (X–XVI asrlar) va zamonaviy koreys davri (XVII asrdan hozirgacha). Har bir davrda tilning fonetik, grammatik va leksik tizimida sezilarli o'zgarishlar yuz bergan. Ayniqsa, XV asrda Qirol Sejong tomonidan yaratilgan Xangul yozuvi koreys xalqining milliy uyg'onishida burilish yasagan bo'lib, u tilning fonetik xususiyatlarini aniq ifodalash imkonini bergan.

Bugungi globalizatsiya sharoitida koreys tili nafaqat milliy, balki xalqaro miqyosda ham keng ommalashib bormoqda. “K-pop” musiqasi, koreys filmlari va seriallari tufayli til o'rganishga bo'lgan qiziqish sezilarli darajada oshmoqda. Shu bois koreys tilining tarixi va rivojlanish bosqichlarini ilmiy nuqtai nazardan tahlil qilish nafaqat tilshunoslik, balki madaniyatshunoslik, tarixshunoslik va sotsiologiya fanlari uchun ham muhimdir.

Yaxshi, endi siz uchun “Koreys tili va tarixi” mavzusida asosiy qismni taxminan 900 so'z hajmda, ilmiy uslubda va misollar bilan tayyorlab beraman.

ASOSIY QISM

1. Koreys tilining kelib chiqishi haqida ilmiy qarashlar

Koreys tilining kelib chiqishi masalasi hozirgacha bahsli bo'lib kelmoqda. Ko'pchilik tilshunoslar uni izolyat til sifatida ko'rishadi, ya'ni u boshqa tillar oilasiga aniq kiritilmagan.

Shunga qaramay, ayrim olimlar uni turkiy, mo'g'ul va tungus-manjur tillarini o'z ichiga olgan Ural-oltoy nazariyasi bilan bog'lashga uringan. Masalan, turkiy tillarda ham, koreys tilida ham otning egalik qo'shimchalari yoki fe'lining zamon qo'shimchalari bir-biriga o'xshash.

Misol:

- O'zbek tilida: uyim (“uy” + “im”)
- Koreys tilida: 집+이 (jib+i) → 집이 (jibi) “mening uyim”

Shuningdek, fe'l oxirida qo'shiladigan affikslar ham ma'lum darajada o'xshashdir. Masalan, koreys tilidagi zamon ifodalovchi qo'shimchalar (했-다 – “qildi”) turkiy tillardagi “-di/-ti” qo'shimchasiga qiyos qilinadi. Biroq bu o'xshashliklar ko'proq tipologik xususiyatlar bo'lib, genealogik qarindoshlikni to'liq isbotlamaydi.

2. Koreys tili tarixining davrlashtirilishi

Olimlar koreys tilini uch asosiy davrga bo'ladilar:

a) Qadimgi koreys davri (IV–X asrlar)

Bu davrda koreys yozma manbalari xitoy ierogliflari orqali qayd qilingan. “Samguk sagi” va “Samguk yusa” kabi tarixiy yodgorliklarda koreys tiliga oid qadimgi so'zlar uchraydi. Til grammatik jihatdan sodda bo'lib, leksik zaxirada ko'plab xitoycha so'zlar mavjud edi.

Misol: “國 (guk)” – “davlat” so'zi qadimgi davrlardan koreys tiliga o'tgan bo'lib, hozirgi kunda ham 한국 (Hanguk) – “Koreya davlati” so'zida qo'llaniladi.

b) O'rta koreys davri (X–XVI asrlar)

Bu davrning eng muhim voqeasi – Xangul yozuvining yaratilishidir. 1443-yilda Qirol Sejong va uning olimlari tomonidan ishlab chiqilgan bu yozuv 1446-yilda keng joriy etilgan. Xangul yozuvi 24 ta belgidan iborat bo'lib (10 ta unli va 14 ta undosh), u koreys tilining fonetik tuzilishini to'liq ifodalashga xizmat qildi.

Misol: “가다 (gada)” – “bor-” fe'li Xangul yozuvida fonetik tarzda yoziladi. Xitoy ierogliflari bilan yozilganda esa ko'plab belgilardan foydalanish zarur edi.

c) Zamonaviy koreys davri (XVII asrdan hozirgacha)

Bu davrda tilning fonetik va grammatik tizimida sezilarli o'zgarishlar yuz berdi. Janubiy va Shimoliy Koreya bo'linishi natijasida ayrim farqlar shakllandi. Masalan, Janubiy Koreyada inglizcha so'zlar faol kirib kelmoqda (컴퓨터 – keompyuteo, computer), Shimoliy Koreyada esa xorijiy so'zlar o'rniga milliy neologizmlar qo'llanadi (셈틀 – semteul, “hisoblash qurilmasi”).

3. Koreys yozuv tizimining evolyutsiyasi

Hanja – Xitoy ierogliflari

Koreyada asrlar davomida xitoy yozuvi qo'llanib kelgan. Rasmiy hujjatlar, adabiyot va ilmiy asarlar xitoycha yozilgan. Oddiy xalq esa yozuvdan deyarli foydalana olmagan, chunki ierogliflarni o'rganish juda murakkab edi.

Xangul – milliy yozuv

Xangul yozuvi paydo bo'lishi xalqning savodxonligini keskin oshirdi. Bu yozuv fonetik printsipga asoslangan bo'lib, har bir belgi ma'lum tovushni ifodalaydi. Uning sodda va mantiqiy tizimi tufayli Janubiy Koreyada savodxonlik darajasi bugungi kunda 99% ga teng.

Misol:

• “사랑 (sarang)” – “muhabbat” soʻzi Xangul yozuvida faqat 3 ta boʻgʻindan tashkil topgan.

• Xitoy hierogliflarida esa uni ifodalash uchun “愛” belgisi ishlatilgan.

4. Koreys tili grammatik xususiyatlari

Koreys tili agglutinativ til boʻlib, grammatik maʼno qoʻshimchalar orqali ifodalanadi. Gap tuzilishi odatda subyekt + obyekt + predikat koʻrinishida boʻladi.

Misollar:

• Men kitob oʻqiyman → 나는 책을 읽는다 (na-neun chaeg-eul ilgneunda)

• “나는” – men (subyekt)

• “책을” – kitobni (obyekt)

• “읽는다” – oʻqiyman (predikat)

Tilning oʻziga xos jihatlaridan biri – hurmat darajalaridir. Har bir vaziyatga qarab soʻzlashuvchining yoshi, mavqei va ijtimoiy holatiga mos holda nutq shakli tanlanadi.

Misollar:

• Oddiy daraja: “밥 먹었어? (bab meogeosseoo?)” – Ovqatlandingmi?

• Hurmat darajasi: “진지 드셨어요? (jinji deuseosseoyo?)” – Ovqat qildingizmi?

Bu jihat koreys jamiyatidagi ierarxiyani va axloqiy qadriyatlarni yaqqol ifodalaydi.

5. Koreys leksikasida oʻzlashmalar

Koreys tilida soʻz boyligi uch asosiy manbaga tayanadi:

1. Mahalliy koreyscha soʻzlar (물 – mul – suv, 불 – bul – olov).

2. Xitoycha soʻzlar (Hanja kelib chiqishi): 학교 (hakgyo – maktab), 문화 (munhwa – madaniyat).

3. Zamonaviy oʻzlashmalar (asosan ingliz tili): 인터넷 (inteonet – internet), 콜라 (kolla – kola).

6. Koreys tilining zamonaviy taraqqiyoti va global ommalashuvi

XXI asrda koreys tili nafaqat milliy, balki xalqaro miqyosda ham keng tarqalmoqda. “Korean Wave” – Hallyu fenomeni tufayli butun dunyoda millionlab yoshlar koreys tilini oʻrganishga qiziqmoqda. Janubiy Koreyaning madaniyat siyosati, K-pop musiqasi, kino va seriallar (masalan, “Squid Game” yoki “Descendants of the Sun”) koreys tilining nufuzi va jozibasini yanada oshirdi.

UNESCO maʼlumotlariga koʻra, soʻnggi oʻn yil ichida koreys tili dunyoda eng koʻp oʻrganilayotgan oʻnta til qatoridan joy olgan. AQSh, Rossiya, Oʻzbekiston, Qozogʻiston va boshqa koʻplab mamlakatlarda koreys tili boʻyicha taʼlim dasturlari joriy etilgan.

Misol: Oʻzbekistonda Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti va boshqa oliy taʼlim muassasalarida koreys tili boʻyicha maxsus kafedralar faoliyat yuritmoqda. Bu ikki xalq oʻrtasidagi tarixiy-madaniy aloqalarni mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

7. Koreys tili – milliy identitet ramzi

Koreys xalqi uchun til nafaqat aloqa vositasi, balki milliy g'urur va mustaqillik timsoli hisoblanadi. Mustamlakachilik davrida (1910–1945) yapon hukumatining koreys tilini taqiqlashga urinishlari xalq orasida katta norozilikka sabab bo'lgan. Shu sababli Xangul yozuvi va koreys tilini asrab-avaylash milliy ozodlik harakatining muhim qismiga aylangan.

Bugungi kunda ham koreys xalqi tilni o'z milliy qadriyatlarini va madaniy merosining asosi sifatida qadrlaydi.

XULOSA

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, koreys tili Sharqiy Osiyo mintaqasida alohida o'ringa ega bo'lgan noyob til tizimidir. U genealogik jihatdan izolyat til sifatida qaralsa-da, turkiy, mo'g'ul va xitoy tillari bilan uzoq tarixiy aloqalari tufayli tipologik o'xshashliklarga ega. Tilning tarixiy rivojlanishida uch asosiy bosqich — qadimgi, o'rta va zamonaviy davrlar mavjud bo'lib, har bir bosqich tilning fonetik, grammatik hamda leksik tizimida sezilarli o'zgarishlarga olib kelgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Lee, I., Ramsey, S. The Korean Language. – Albany: State University of New York Press, 2000. – 376 p.
2. Sohn, H.-M. The Korean Language. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – 452 p.
3. King, R. Korean Language in Culture and Society. – Honolulu: University of Hawai'i Press, 2006. – 295 p.
4. Cho, Y. History and Development of the Korean Writing System // Journal of Korean Studies. – 2017. – Vol. 22, №2. – P. 45–67.
5. Samguk Sagi. – Seoul: Yonsei University Press, 2002. – 512 p.